

СЕРГІЙ ОЛЕКСАНДРОВИЧ ТКАЧЕНКО,

кандидат економічних наук, доцент,
Харківський національний університет внутрішніх справ,
кафедра соціальних та економічних дисциплін;

 <https://orcid.org/0000-0002-5816-4185>,
e-mail: sergey_tkachenko@ukr.net;

АНДРІЙ СЕРГІЙОВИЧ ДЯДІН,

кандидат економічних наук, доцент,
Харківський національний університет внутрішніх справ,
кафедра соціальних та економічних дисциплін;

 <https://orcid.org/0000-0002-2277-2795>,
e-mail: dyadin@meta.ua

СУСПІЛЬНА БЕЗПЕКА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА МЕНТАЛЬНОЇ ВІЙНИ

Досліджено явище ментальної війни під час дії воєнного стану та способи впливу і протидії інформаційним атакам на менталітет нації. Встановлено, що ментальна війна є елементом гібридної війни та її інформаційної складової. Досліджено інформаційний масив щодо змісту і сутності понять «менталітет», «ментальність суспільства», «менталітет нації» і ризики руйнівного впливу на них в інтересах протидії шкоді суспільній безпеці. Проаналізовано зміст основних нормативно-правових актів, які потребують змін та уточнень у зв'язку з веденням ментальної війни. Зроблено висновок, що протидія зовнішнім атакам на менталітет націй повинна мати системно-комплексний характер, який передбачає, зокрема, організацію в навчальних закладах МВС України підготовки кадрів такого профілю.

Ключові слова: воєнний стан, гібридна війна, ментальна війна, менталітет, суспільна безпека, закони поведінки, система поглядів, моральні принципи.

Оригінальна стаття

ВСТУП. 24 лютого 2022 р. розділило життя всіх українців та українок на «до війни» та «під час війни». У зв'язку із цим Президентом України В. О. Зеленським було запроваджено воєнний стан із 05:30 24 лютого 2022 р. на всій підконтрольній Україні території. Зроблено це було на підставі пропозиції Ради національної безпеки і оборони України відповідно до п. 20 ч. 1 ст. 106 Конституції України та Закону України «Про правовий режим воєнного стану». Указ Президента «Про введення воєнного стану в Україні» № 64/2022 підтримали 300 народних депутатів. Після цього воєнний стан згідно з чинним законодавством декілька разів було продовжено¹. Країна-агресор розпочала так звану спеціальну військову операцію проти України, яка де-факто є звичайною війною. Як відомо, майже всі сучасні війни є гібридними, де мілітарна їх скла-

дова (тобто безпосередньо бойові дії) є тільки одним із напрямів, на яких здійснюються дії, що мають завдати поразки супротивнику.

Гібридна війна – відносно нове поняття в політичному житті планети. Уперше воно з'явилося у військових документах США і Великобританії на початку XXI ст. Це спрямовані на досягнення певної мети дії за допомогою інформаційних, електронних, кібернетичних операцій у поєднанні з діями збройних сил, спеціальних служб та інтенсивним економічним тиском. Складовими гібридної війни вважають: 1) економічну; 2) дипломатичну; 3) інформаційну (Сохацький, 2020). Специфіка гібридних воєн полягає в тому, що обиватель не розуміє суті всього того, що відбувається: звідки та від кого походить загроза, як вона виявляється, чим і як їй протистояти.

Гібридні війни починаються організацією масованих інформаційних вкидань у соціальні мережі, в яких дискредитуються органи влади тієї країни, проти якої ведеться війна, а також її зовнішньополітичний та економічний курси, соціальна політика, потім розгойдується соціально-політична ситуація всередині країни.

¹ Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 // Президент України : офіц. сайт. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397> (дата звернення: 28.08.2022).

Економічні інститути держави піддаються тиску, вводяться економічні санкції, закриваються можливості для нормальної зовнішньоекономічної діяльності. Активізуються опозиційні сили всередині країни, організації, засоби масової інформації, що використовують іноземні кошти і тим самим виступають у ролі «п'ятої колони», провадять у життя ідеї країни-агресора. Сучасна гібридна війна за своїм характером не передбачає відкритого застосування збройних сил. Місцем ведення гібридних воєн може бути не тільки територія країн-супротивників, але й будь-яких держав, що перебувають в орбіті їхніх інтересів, навіть уся планета й навколоземний космічний простір. Визнається також, що у немілітарній сфері основну увагу рекомендується приділяти зосередженню зусиль і ресурсів на критично важливих напрямках. На сьогодні до них відносять інформаційну й економічну безпеку країни, а також боротьбу з погрозами в кіберпросторі (Posmitukh, Pavlunko, Kovalskyu, 2021).

Сьогодні напрямками гібридної війни (відповідно її цілями) є: економіка; фінанси; політичний устрій; інформаційні ресурси; кіберпростір; соціальні відносини; культура, історія, традиції. Із цього переліку впливає, що *менталітет нації* не виділений окремою ціллю, хоча він першочергово знаходиться під прицілом країни-агресора (Поліщук, 2012). На наш погляд, його слід визнати та додати як один із напрямів гібридної війни. При цьому необхідно зазначити, що тільки зусиллями Служби безпеки України, Збройних Сил України ефективною протидією гібридним атакам не здійснити. На нашу думку, до протидії на певних напрямках гібридних атак слід залучити також МВС України. Для цього у його структурі необхідно сформувані спецпідрозділи для протидії інформаційним і психологічним операціям країни-агресора, а також для здійснення прогнозування та планування гібридних атак у майбутньому. Крім того, необхідно створювати й удосконалювати правову базу для залучення МВС до цієї справи, здатну забезпечити припинення підривних дій відносно політичного устрою країни, виявлення й блокування діяльності негативних комунікаторів, що прагнуть підірвати інформаційний суверенітет України. Важливим заходом забезпечення національної безпеки країни є здійснення постійного моніторингу блогосфери та соціальних мереж із метою блокування негативною інформації, націленої на сприяння екстремізму і тероризму, міжнародної та міжконфесійної ворожнечі, а також перекриття фінансових, інформаційних, організаційних

каналів іноземної допомоги радикальній й екстремістській опозиції (Смолянчук, 2018). Хоча, на превеликий жаль, всього цього у потривному обсязі ще немає.

Отже, можна констатувати наявність для суспільної безпеки України проблеми відсутності системно-комплексної протидії ментальній агресії та ефективних засобів наступальних дій на фронті ментальної війни, що розв'язана проти українського суспільства. Задля її вирішення можна спиратися на тезу про те, що «гібриду сил нападу на країну має протидіяти гібрид сил її захисту» (Горбулін, 2015). Тобто під час воєнного стану вкрай необхідна інтеграція (гібрид) зусиль усіх силових структур нашої країни.

МЕТА І ЗАВДАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ. Головною метою дослідження є розробка пропозицій та конкретних заходів задля зміцнення суспільної безпеки в умовах воєнного стану та ментальної війни, розв'язаної проти України. Його завданнями є: 1) вивчення та визначення таких ключових понять, як «гібридна війна», «менталітет», «ментальна війна», зі встановленням їх складових; 2) виявлення умов зміни суспільного менталітету та факторів, що впливають на його формування; 3) визначення зовнішніх та внутрішніх акторів ментальної війни; 4) формування завдань органів внутрішніх справ України із протидії ментальним агресіям; 5) формування підходів щодо тактики ведення ментальної війни в умовах воєнного стану в країні.

ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ. Найбільш повне визначення «гібридна війна» надано у передмові «Military Balance 2015» – щорічного видання Лондонського міжнародного інституту стратегічних досліджень: «Використання військових і невійськових інструментів в інтегрованій кампанії, спрямованій на досягнення раптовості, захоплення ініціативи та отримання психологічних переваг, використовуваних у дипломатичних діях; масштабні і стрімкі інформаційні, електронні кібероперації; прикриття і приховування військових і розвідувальних дій у поєднанні з економічним тиском»¹. Гібридна війна – це також війна з поєднанням конвенційної зброї, партизанської війни, тероризму, кібервійни та злочинної поведінки з метою досягнення певних політичних цілей, основним інструментом якої є створення державою-агресором у державі, обраній для агресії, внутрішніх протиріч та

¹ Гібридна війна // Моя Освіта : сайт. URL: <https://moyaosvita.com.ua/vidpovidi/gibridna-vijna/> (дата звернення: 28.08.2022).

конфліктів із подальшим їх використанням для досягнення політичних цілей агресії, які досягаються звичайною війною. Експерти називають гібридну війну типом конфлікту, який все частіше буде застосовуватися у XXI столітті (Davis, 2013; Магда, 2015; Дорошкевич, 2015).

Гібридна війна поєднує принципово різні типи і способи ведення війни, які скоординовано застосовуються задля досягнення основних цілей (Davis, 2013). Типовим компонентом гібридної війни є використання методів, що сприяють виникненню та поглибленню в державі, обраній для агресії, внутрішніх конфліктів: створення внутрішніх суспільних протиріч через пропаганду з їх переходом в інформаційну війну; створення економічних проблем через економічне протистояння з переходом в економічну війну та протидію зв'язкам країни-жертви із сусідніми країнами; підтримка сепаратизму і тероризму аж до актів державного тероризму (що ми, до речі, бачили на Донбасі з боку РФ); побудова псевдодержавних утворень як гібридного ідеал-проекту державотворення (це так звані ЛНР та ДНР); сприяння створенню нерегулярних збройних формувань (повстанців, партизан та ін.) та їх оснащення («народні міліції» так звані ЛДНР та їх підтримка з боку РФ). При цьому сторона-агресор намагається та може залишатися публічно непричетною до розв'язаного конфлікту (неодноразові заяви РФ про те, що в Україні відбувається внутрішня, громадянська війна).

Наприклад, на виправдання злочинних антиукраїнських дій у заяві міністерства закордонних справ РФ щодо подій у Донецьку 13 березня 2014 р. зазначається таке: «Росія усвідомлює свою відповідальність за життя “співвітчизників” і “співгромадян” в Україні і залишає за собою право на їх захист»¹. Одночасно, аналогічно до еkleктичних «поєднань» позицій у проекті «руського мира», в офіційній заяві використовуються нечіткі терміни «співвітчизники» і «співгромадяни» (аналогічно концепції «зелених чоловічків» у Криму), які залишають для влади РФ відкритими фактично будь-які варіанти подальших дій.

Прикладом успішно проведеної «гібридної операції» стратеги НАТО вважають органі-

зацію росією повернення під свою юрисдикцію Криму. Вказується, що в ході кримської операції в лютому-березні 2014 р. російські сили продемонстрували як поєднання використання швидкого розгортання електронної війни, інформаційних операцій, можливостей морської піхоти, десантно-штурмових сил і спецназу, так і масштабне використання кіберпростору та стратегічного зв'язку для багатовекторної і ефективної інформаційної кампанії як для внутрішньої, так і для зовнішньої аудиторії. Із цього випливає ще одне визначення гібридної війни – це комбінація відкритих і таємних військових дій, провокацій і диверсій у поєднанні із запереченням власної причетності, що значно ускладнює повноцінну відповідь на них².

Виявляється, що, якщо виходити з визначення закордонних фахівців, методи ведення будь-яких воєн людства можна позначити як «гібридні», тому що відбуваються: застосування військової (мілітарної) сили; одночасний інформаційний супровід військових та інших дій; економічний тиск; методи «таємної війни» спецслужбами країни-агресора; запровадження різних способів розкладання супротивника; пошук і використання в його таборі протиріч, «слабкої ланки»; використання регулярних сил як «добровольців» (Чалапко, 2021). Наведена технологія гібридних воєн використовувалася народами і державами ще за часів античності, нічого новаторського в цьому немає.

Ніяких моральних або ідеологічних обґрунтувань стратегія гібридної війни не містить. Серед не лише припустимих, але й визнаних найбільш ефективними заходів у сучасних керівних доктринах США й НАТО зазначені: застосування сучасних технологій пропаганди й інформаційної обробки населення супротивника; створення негативного інформаційного поля для місцевого уряду й існуючого режиму, дискредитація лідерів та активу керівників держави; висування агентів впливу з місцевого населення, надання їм фінансової й організаційної підтримки у створенні негативного образу місцевого уряду; організація мітингів протесту, провокацій влади і масових заходів, спрямованих на зображення політичного ладу в негативному світлі (Rossiytsev, 2020); за можливості організація цивільної непокори у великому масштабі, провокацій і масових безладів; вплив на

¹ Заявление МИД России в связи с трагическими событиями в Донецке // Министерство иностранных дел Российской Федерации : сайт. 14.03.2014. URL: https://www.mid.ru/ru/press_service/spokesman/official_statement/1699319/ (дата звернення: 28.08.2022).

² Гібридна війна // Моя Освіта : сайт. URL: <https://moyaosvita.com.ua/vidpovidi/gibridna-vijna/> (дата звернення: 28.08.2022).

політичних лідерів країни-супротивника фінансовими інструментами, що перебувають під контролем іноземної банківської системи, зокрема фінансовими й економічними санкціями, заборону на видачу кредитів та іншого фінансового забезпечення.

Сьогодні виділяють певну кількість характерних рис нації, проте провідною рисою є *менталітет* (Луценко, 2021). Тому в подальших наших міркуваннях ми розглянемо менталітет сучасного українського суспільства, що формувався у складних умовах політичних, суспільних та економічних трансформацій та внутрішніх і зовнішніх загроз.

У сучасних суспільних науках поняття «менталітет» має декілька визначень (Корицька, 2022; Кобко-Одарій, 2019). Нагадаємо, що поняття – це «форма мислення, яка відображає істотні властивості, зв'язки і відношення предметів і явищ в їхній суперечності і розвитку; думка або система думок, що узагальнює, виділяє предмети деякого класу за визначеними загальними і в сукупності специфічними для них ознаками»¹. Менталітет – це «сукупність культурних, емоційних, духовних, розумових особливостей, системи цінностей і моральних засад, притаманних тій чи іншій етнічній групі, народу чи індивіду»². Це поняття найчастіше вживається для опису національних рис поведінки, культури і моральних орієнтирів якої-небудь соціальної групи. Поняття менталітету є явищем багатограним, «воно об'єднує свідому і несвідому здатність до прийняття рішень і виконання дій, особливості формування психічної діяльності, мислення і емоційних реакцій, прийняття нових ідей та збереження традиційної культурної спадщини» (Дядін, 2022). На основі менталітету формується картина світовідчуття і сприйняття. Це норма бачення людиною світу навколо себе і свого місця в ньому.

Певні етноси, народності або нації мають свій власний менталітет. Відповідно «основою індивідуального сприйняття дійсності є генотип, який формується геоісторичним, природ-

ним і соціальним середовищем, а також особистим потенціалом людини»³. Від цих факторів залежить, якими особливостями буде наділена особистість: манера поведінки, мова, розумові здібності, духовні якості. Ці особливості відрізняють кожну націю. Дуже важливим питанням є питання складових менталітету. Як правило, складові менталітету визначають: унікальність – думки, почуття, ідеї, дії, притаманні окремому представникові групи, але відсутні в інших; індивідуальність – комбінація деяких основних ознак, характерних для суспільства в цілому.

Із поняттям «менталітет» тісно пов'язане поняття «ментальність суспільства». Так, «ментальність суспільства можна визначити як рівень суспільної свідомості – незмінну систему життєвих принципів»⁴. Відповідно ментальність – це свого роду тло світосприйняття, яке визначає ставлення людини до всіх речей, явищ, що оточують соціум, і диктує характер дій. Сприйняття дійсності у взаємозв'язку із свідомістю створює уявлення людини про світ на основі існуючих життєвих установок. Отже, можна охарактеризувати значущість культурної та моральної спадщини, прихильність традиціям як основу духовного становлення особистості.

Дуже важливим висновком є те, що менталітет суспільства не базується на логічних принципах. Він ґрунтується на певних образах та шаблонах поведінки в тій чи іншій ситуації з деякою різноманітністю реакцій.

Менталітет однієї народності або нації неоднорідний. У будь-якому соціумі існує градація за соціальним статусом. Відповідно в межах однієї держави можна виділити: 1) менталітет інтелектуальної та духовної еліти; 2) менталітет середнього класу; 3) менталітет політичних (правлячих) кіл. Кожна із цих соціальних груп відіграє свою роль у формуванні менталітету нації (Юрій, Алексієвець, 2019). Менталітет суспільства складається на основі його законів, домінуючої релігії, єдиної мови тощо.

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ. Необхідність досягнення заявленої мети дослідження зумовила використання загальнотеоретичних і спеціальних методів наукового пізнання. Застосування обраного комплексу методів дало

¹ Поняття // Вікіпедія : віл. енцикл. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Поняття> (дата звернення: 28.08.2022).

² Що таке менталітет: значення слова, фактори, що формують менталітет. Коли піднімається питання менталітету? // Good House : сайт. URL: <https://goodhouse.com.ua/poradi/10887-shho-take-mentalitetznachennya-slova-faktori-shho-formuyut-mentalitet-koli-pidnimayetsya-pitannya-mentalitetu.html> (дата звернення: 28.08.2022).

³ Там само.

⁴ Ментальність та національний характер українців // Студопедія : сайт. 12.07.2014. URL: https://studopedia.su/13_61804_mentalnist-ta-natsionalniy-harakter-ukrainsiv.html (дата звернення: 28.08.2022).

змогу забезпечити наукову обґрунтованість висновків, відповідність поставлених завдань отриманим висновкам і науково-практичну значущість проведеного дослідження. Метод сходження від абстрактного до конкретного дав можливість усвідомити, що необхідною передумовою забезпечення національної безпеки держави є розуміння тієї обставини, що ментальна війна є невід'ємною складовою гібридної війни, яка ведеться проти нашої країни. Використання гносеологічного методу дало змогу дійти висновку про важливість висвітлення сучасних технік і технологій впливу на менталітет нації, що здійснюється в межах ментальної війни. За допомогою методу узагальнення встановлено коло проблемних питань, що стоять на порядку денному перед сектором безпеки й оборони в напрямі підвищення ефективності протидії ворожим атакам на менталітет нації. Для вирішення визначених вище завдань використовувався комплекс взаємопов'язаних методів, зокрема: теоретичний аналіз філософських, соціологічних, політологічних праць, літературних і документальних джерел з проблеми дослідження, нормативно-правових документів з проблем діяльності МВС України, воєнного стану та протидії гібридній агресії, інтерв'ювання представників силових структур країни з досліджуваної проблеми в науковій теорії та сучасній практиці; систематизація й узагальнення положень щодо теоретичних і методичних засад підготовки фахівців для протидії ментальним атакам та проведення бойових операцій щодо впливу на менталітет супротивника. У результаті використання методу системного аналізу аргументовано, що для забезпечення якісної підготовки кадрів для сектору безпеки і оборони важливими є формування якісної системи комплектування органів сектору безпеки й оборони професійними кадрами, оновлення підходів до проведення процедури відбору кандидатів для цих органів, підвищення якості підготовки наукових кадрів, які мають спеціалізовані знання, вміння, навички та методи, необхідні для вирішення проблем, пов'язаних із веденням ментальних війн; підвищення якості й інтенсивності спільної підготовки сил безпеки, оборони та МВС до ведення гібридних війн та протидії ментальній агресії. Також були дотримані вимоги формальної логіки стосовно послідовності, конкретної визначеності і неупередженості під час формулювання висновків відповідно до поставлених мети і завдань дослідження.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ДИСКУСІЯ. Як було зазначено вище, менталі-

тет суспільства – це прийняті в соціальному середовищі: 1) закони поведінки; 2) система поглядів; 3) моральні засади; 4) шаблони вирішення проблем. Відповідно, знаючи ці складові, можна визначити умови його змінення. Сформулюємо їх.

1. *Поступова зміна законів поведінки в суспільстві.* Із цією метою, наприклад, можна задіяти технологію «вікон Овертона»¹. Нагадаємо основне з цього приводу.

Джозеф Овертон (1960–2003) – старший віце-президент Макінського центру публічної політики США. Він описав, як абсолютно чужі суспільству ідеї можуть бути підняті з помийного баку громадського презирства, відмиті, причепурені і, зрештою, законодавчо закріплені. Згідно з його теорією для кожної ідеї або проблеми в суспільстві існує так зване вікно можливостей. У межах цього «вікна» ідеї можуть або не можуть широко обговорюватися, відкрито підтримуватися, пропагуватися, намагатися закріплюватися законодавчо. «Вікно» рухають, змінюючи тим самим амплітуду можливостей від стадії «немислиме», тобто абсолютно вороже суспільній моралі, повністю огидне, до стадії «актуальна політика», тобто вже обговорене широким загалом, прийняте масовою свідомістю і закріплене в законах. Це не примітивне промивання мізків як таке, це технологія більш тонка. Ефективною її робить послідовне, системне застосування і непомітність для суспільства, яке є жертвою впливу технології «вікон Овертона». Відповідно виникає питання: як зламати цю технологію? Для відповіді на нього слід знати, що «вікно можливостей» найлегше рухається в толерантному суспільстві, тобто в тому суспільстві, в якому немає ідеалів і, як наслідок, чіткого поділу на добро і зло. Із цього приводу слід правильно визначити поняття «толерантність».

Воно прийшло у суспільні науки із медицини, де цей термін означає «нездатність організму до імунної відповіді на певний антиген при збереженні імунологічної реактивності до інших антигенів». А «вищою мірою ... толерантності є імунодефіцит – тобто нездатність організму боротися з багатьма хвороботворними істотами і речовинами, що потрапили до

¹ Вікна Овертона: технологія знищення, або як легалізувати що завгодно // ar25.org : сайт. 08.07.2014. URL: <https://www.ar25.org/article/vikno-overtona-tehnologiya-znyshchennya-abo-yak-legalizuvaty-shcho-zavgodno.html> (дата звернення: 28.08.2022).

його крові та тканин»¹. Як відомо, імунодефіцит призводить до загибелі організму, яскравим прикладом тут є дія вірусу імунодефіциту людини (ВІЛ). Із викладеного вище можна дійти висновку, що поняття «толерантність» у медицині має негативний зміст, а наявність толерантності призводить до загибелі організму.

Технологія «вікон Овертона» спирається на вседозволеність і відповідно на відсутність будь-яких табу. На неї працює також так звана свобода слова, перетворена на свободу розлюднення – перетворення людини на відмороженого виродка. Сьогодні знімаються обмеження, які оберігали суспільство від безодні самознищення. Коли всі вони будуть зняті, то шлях у безодню буде відкритий.

2. *Руйнація старої системи поглядів і запровадження нової, котра змінює менталітет.* Система поглядів, яка формується в людини впродовж життя, та її місце у світі зазвичай називаються *світоглядом*. До світогляду відносять: 1) знання; 2) життєві принципи; 3) провідні ідеї; 4) переконання; 5) ідеали; 6) духовні цінності. Змінюючи кожну із цих складових можна змінити менталітет. Спробуємо коротко розглянути шляхи зміни деяких із них.

Як визначає український дослідник І. Васильєв (2014), «знання – це логічно структурована інформація про навколишній світ, відбита в специфічних одиницях людської психіки, яка дозволяє людині доцільно взаємодіяти з навколишнім середовищем». Виходячи із цього визначення, можна дійти висновку про те, що, змінюючи «інформацію про навколишній світ», можна змінювати знання людини, а відповідно і менталітет. Так, до руйнівної інформації, наприклад, можна віднести «знання» про те, що Земля є плоскою, з масою так званих доказів. Узагальнюючи такі руйнівні спроби, можна в більш загальному вигляді стверджувати про те, що зараз здійснюється велика кількість спроб *заміни дійсно наукових знань на квазінаукові*.

Важливу роль у зміні менталітету відіграє вплив на духовні цінності суспільства. Основними духовними цінностями, як правило, є добро, краса, істина, мистецтво, творчість, любов. Не маючи можливості розглянути всі ці цінності, є сенс зупинитися тільки на одній – цінності під назвою «любов», бо «це вища духовна цінність, без якої життя людини взагалі

складно собі уявити»². Любов шукають, її знаходять, втрачають, розчаровуються в ній, роблять заради неї справжні подвиги. Любов буває фізичною, духовною, материнською, безумовною, дружньою тощо. У будь-якому випадку це почуття охоплює людину зсередини, змушує переглядати наявні погляди на життя, ставати краще, працювати над звичками і характером. Проте сьогодні ми бачимо спроби підмінити поняття «любов» сексом або доцільністю. Її оголошують «пережитком минулого», нав'язуючи вільні сексуальні стосунки, а закохану людину називають дурнем, несучасним тощо. Все це б'є по тисячоліттями провіреному канону «Господь – це Любов». Тобто в такий спосіб руйнуються віковічні традиції та менталітет народу.

3. *Знищення традиційних моральних засад та заміна їх на хибні моральні настанови.* Моральні засади суспільства в цивільному праві висвітлюють ту систему усталених поглядів, яка склалася у свідомості людей на основі їхніх уявлень про добро, людяність, гідність, совість, справедливість, і дещо відрізняються від самого поняття моральності, яке є ще більш загальним. Мораль завжди концентровано відображає найвищі цінності суспільства, які знайшли своє нормативне закріплення у ст. 3 Конституції України: найвищою соціальною цінністю визнаються людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека. Відповідно і цивільне право ґрунтується на загальнолюдських моральних цінностях, пронизане ідеєю верховенства права.

Моральні засади визначають принцип і межі поведінки суб'єкта цивільного права. Звернення до них необхідне тоді, коли на це є пряма вказівка закону, зокрема як у статтях Цивільного кодексу України. Ідея відповідності моральним засадам суспільства закладена і в інших нормах цивільного права та виявляється, зокрема, вже в положенні ч. 1 ст. 26 Цивільного кодексу України: усі фізичні особи є рівними у здатності мати цивільні права та обов'язки, що означає однакові можливості для всіх людей, без обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання тощо.

Як моральні засади суспільства можна навести десять біблійських заповідей. У радянські

¹ Поняття // Вікіпедія : віл. енцикл. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Поняття> (дата звернення: 28.08.2022).

² Духовні цінності // liferules.com.ua : сайт. URL: <https://liferules.com.ua/psihologiya/duhovni-tsinnosti-shho-take-osnovni-duhovni-tsinnosti.html> (дата звернення: 28.08.2022).

часи войовничого атеїзму вони були замінені на «Моральний кодекс будівника комунізму», який дуже нагадував біблійські заповіді, крім необхідності «боротися з релігійними забобонами». Після краху СРСР ситуація була більш складна: майже 75 років войовничого атеїзму зробили свою справу, і перейти швидко від «Морального кодексу будівника комунізму» до десяти заповідей не уявлялося можливим. Виник певний вакуум, який швидко заповнили різні секти. При цьому заборона на наявність будь-якої домінуючої ідеології сильно ускладнила цей процес. Не допоміг тут і «моральний імператив Канта», який має всього три постулати: 1) не бреші; 2) не кради; 3) не чини насильства. За таких умов знищення традиційних моральних засад та заміна їх на хибні моральні настанови не зазнала серйозного спротиву, що можна вважати невирішеною на цей час проблемою.

До основних чинників, що впливають на формування менталітету суспільства, можна віднести такі: природно-географічні; соціально-історичні; релігійні; освітні¹. Ці аспекти не можуть розглядатися окремо, тому що постійно впливають один на одного. Це зумовлено тим, що будь-який вплив на суспільство має системну основу.

Національний менталітет не може мати тільки позитивні або негативні риси. Світогляд, що відрізняє ту чи іншу національність, формується протягом усієї історії її існування. Він є консервативним і таким, що завжди пов'язаний з поточним розвитком суспільства, технічного прогресу, культури, інтелектуального потенціалу, інтеграційних процесів. Тому світогляд може змінюватися і збагачуватися. Історичною основою менталітету є культура, традиції і звичаї (Бондаренко, 2007).

Всі перелічені вище чинники тією чи іншою мірою впливають на суспільний менталітет, менталітет нації. Змінюючи кожен із чинників у потрібному напрямі, можна змінювати і суспільний менталітет. Такі зміни не робляться водночас, це тривалий і поступовий процес, який не дуже помітний для пересічного громадянина, але призводить до дуже серйозних змін, що можуть і підняти націю на

небувалу висоту, і спричинити руйнівні наслідки аж до повного її знищення. А останнє є метою будь якої війни.

На підставі викладеного вище можна сформулювати певні першочергові завдання.

1. Створення у системі МВС структури або підрозділу, який буде протидіяти гібридним атакам агресора взагалі та захищати менталітет нації у розв'язаній ментальній війні.

Аналіз функцій та завдань правоохоронних органів України, визначених чинним законодавством, може скласти хибне уявлення, що протидією руйнації менталітету нації в гібридній війні є кому займатися (СБУ, ЗСУ), і залучення до цієї справи, крім Національної гвардії України, ще й інших органів внутрішніх справ є недоцільним. Однак саме взаємний контроль усіх силових структур України, на наш погляд, може бути дуже корисним у період гібридної війни. Тут треба згадати досвід минулого, а саме досвід Другої світової війни. Одним із найефективніших підрозділів у боротьбі з агентурою і диверсантами ворога вважалась радянська контррозвідка під назвою «СМЕРШ». Мало хто знає, що під цією назвою існували три відносно незалежних структури, які підпорядковувались: одна – головнокомандувачу сухопутних військ, друга – командувачу військово-морського флоту, третя – наркомуні внутрішніх справ. Всі ці структури за відносно незалежності доповнювали одна одну та контролювали певною мірою роботу суміжників. Із цього можна зробити висновок про необхідність створення у системі МВС структури або підрозділу, що буде протидіяти гібридним атакам агресора та захищати менталітет нації у розв'язаній ментальній війні.

2. Зміна чинного законодавства України стосовно структури та змісту діяльності Міністерства внутрішніх справ України під час гібридної війни. Такі зміни мають бути внесені до чинних законодавчих актів, зокрема: Стратегії розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 року, схваленої Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 листопада 2017 р. № 1023-р; Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України» від 28 жовтня 2015 р. № 878; Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Національну поліцію» від 28 жовтня 2015 р. № 877; Постанови Кабінету Міністрів України «Про утворення територіальних органів Національної поліції та ліквідацію територіальних органів Міністерства внутрішніх справ» від 16 вересня 2015 р. № 730; Наказу МВС України

¹ Що таке менталітет: значення слова, фактори, що формують менталітет. Коли піднімається питання менталітету? // Good House : сайт. URL: <https://goodhouse.com.ua/poradi/10887-shho-take-mentalitetznachennya-slova-faktori-shho-formuyut-mentalitet-koli-pidnimayetsya-pitannya-mentalitetu.html> (дата звернення: 28.08.2022).

«Про затвердження Положення про Департамент міжнародного співробітництва та європейської інтеграції МВС України» від 30 серпня 2016 р. № 876; Наказу МВС України «Про затвердження Положення про патрульну службу МВС» від 2 липня 2015 р. № 796.

Безумовно, ця робота передбачає створення й інших керуючих документів (положень, посадових інструкцій, науково-методичних рекомендацій тощо).

3. Організація в навчальних закладах Міністерства внутрішніх справ України підготовки кадрів для протидії окремим напрямам ведення гібридної війни.

На думку науковців Д. В. Дяченка, В. П. Варакути, Т. В. Хліманцова (2018), для можливості ефективної протидії досягненню цілей країни-агресора в гібридній війні необхідно основні зусилля зосередити на таких напрямках: розробка державної концепції протидії гібридній війні; навчання кваліфікованих кадрів, підготовлених до ефективного протистояння агресору; перехоплення ініціативи: вирішення завдань, спрямованих на своєчасне виявлення і знищення ворога; розробка системи індикаторів для можливості швидкого визначення рівня загрози державі; своєчасне визначення вразливих місць для можливості оперативного реагування; створення державної програми викриття фейків і боротьби з ними.

Найбільш ефективними тут можуть бути такі методи протидії гібридній агресії: недопущення функціонування, знищення баз зберігання зброї та таборів підготовки терористів; ефективна протидія організованій деструктивній опозиції; роз'яснювальна і виховна робота з населенням на підставі правдивого й об'єктивного висвітлення в засобах масової інформації ключових подій гібридної війни; превентивне знищення всіх каналів (фінансових, інформаційних, організаційних) і структур іноземної й олігархічної допомоги власній деструктивній опозиції та терористичним організаціям; залучення світової спільноти до проведення фінансово-економічних санкцій проти країни-агресора.

Усі завдання цих напрямів з використанням зазначених методів повинні вирішувати спеціально підготовлені кадри МВС. Відповідно потрібно здійснити організацію в навчальних закладах Міністерства внутрішніх справ України підготовки кадрів для протидії окремим напрямам ведення гібридної війни.

4. Створення в системі МВС наукових підрозділів (установ), що на постійній основі займатимуться проблемами та способами про-

тидії гібридним агресіям (при цьому категорія «спосіб» розуміється як сукупність методів, засобів та форм діяльності, що адекватні її меті) (Васильєв, 2014).

Такі підрозділи могли б здійснювати комплексну роботу, розкриваючи одночасно військові, економічні, гуманітарні, інформаційні аспекти гібридної війни, зокрема їх вплив на менталітет нації. Вони б мали:

- можливість раціональної організації дослідження проблеми завдяки розподілу та координації виробничих функцій протягом усього ланцюжка відповідного інформаційно-аналітичного процесу;

- у рамках дослідження проблеми на базі інформаційних ресурсів не тільки кількісного, але й якісного характеру в поєднанні з контент-аналізом значного обсягу різних повідомлень створювати можливість вивчати відповідні економіко-інформаційні та економіко-психологічні явища і процеси;

- раціональну організацію дослідження проблеми на основі розподілу та координації виробничих функцій у поєднанні з контент-аналізом значного обсягу різних повідомлень у процесі дослідження.

Це, безумовно, не повний список заходів МВС України у протидії гібридним агресіям та війнам. Було б, на наш погляд, доцільно: уважно вивчити досвід інших країн із протидії гібридним війнам; провести стажування працівників МВС в інших країнах із цих питань; розробити і задіяти системи штучного інтелекту задля відстеження гібридних атак; створити ефективну систему реагування та відповідей на них; розробити засоби превенції у гібридній війні; створити гнучку систему залучення населення до виявлення та протидії актам гібридних агресивних дій супротивника.

ВИСНОВКИ. На підставі викладеного вище можна зробити певні висновки.

1. Ми зобов'язані *тримати оборону*, перебуваючи на полі супротивника, на яке нас затягли задовго до цієї війни. Тому ми зобов'язані демонструвати свої успіхи на фронті так само, як і невдачі супротивника. Інформаційна війна є і війною ментальною, тому що відбувається за розум і поведінку людей. Якщо ми не покажемо людям свою версію, що відбувається, то за нас це зробить ворог, чим вплине на світогляд і поведінку наших громадян.

2. Ми зобов'язані *контратакувати*, перебуваючи на полі супротивника. Відволікати ворога своїми інформаційними диверсіями, уводити в оману його солдатів та офіцерів тощо. Ми зобов'язані перехоплювати ініціативу та змушувати супротивника оборонятися,

інакше весь свій час він буде витрачати на удари по нам.

3. Поки ми перебуваємо в обороні з переходом у локальні контрнаступи, потрібно змінювати тактику і *створювати своє поле та свої правила*. Ментальна війна за розум людей означає, що ми повинні зробити людей несприйнятливими до «нової зброї» ворога. Зробити правила ворога неефективними й акуратно покинути його поле, а в перспективі – затягти на своє. Для цього нам потрібно створити стійку та зрозумілу ідеологію, яка дасть відповіді на деякі питання й укаже шлях, яким

нам слід йти, а також мету, до якої нам слід прагнути.

4. Нам необхідний творчий підхід. Креатив завжди є непередбаченим для ворога. Необхідно вибиратися з формату листівок, стінгазет і лінійного мислення. Ми давно почали жити в епоху, коли інформаційні технології занурили все активне населення у віртуальний світ відсотків на 80 % вільного часу. Для цього потрібно залучати до роботи в інформаційному просторі фахівців, які здатні нетрадиційно мислити і бачити світ під іншим кутом.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

1. Бондаренко О. В. Фактори формування української національної ментальності: соціально-філософський контекст. *Нова парадигма*. 2007. Вип. 63. С. 91–102.
2. Васильєв І. Б. Теоретичні й методичні основи підготовки педагогів професійного навчання : монографія. Харків : Смуґаста тип., 2014. 448 с.
3. Горбулін В. «Гібридна війна» як ключовий інструмент російської геостратегії реваншу // ZN,UA : сайт. 23.01.2015. URL: https://zn.ua/ukr/internal/gibridna-viyna-yak-klyuchoviy-instrument-rosiyskoyi-geostrategiyi-revanshu_.html (дата звернення: 28.08.2022).
4. Дорошкевич А. С. Гібридна війна в інформаційному суспільстві. *Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія*. 2015. Т. 2, № 25. С. 21–28.
5. Дядін А. С. Умови зміцнення суспільного менталітету // *Modern science: Innovations and prospects : Proceedings of the IX International Scientific and Practical Conference (Stockholm, May 29–31, 2022)*. Stockholm, 2022. Рр. 482–485.
6. Дяченко Д. В., Варакута В. П., Хліманцов Т. В. Способи протидії країні-агресору в гібридній війні // *Теорія та практика створення, розвитку і застосування високотехнологічних систем спеціального призначення з урахуванням досвіду антитерористичної операції : тези доп. XXII Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Житомир, 26–27 квіт. 2018 р.) / МО України, Житомир. військ. ін-т ім. С. П. Корольова ; відп. за вип. Р. Л. Ставісюк. Житомир, 2018. С. 69–72.*
7. Кобко-Одарій В. С. Регіональні особливості правового менталітету українського етносу. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. № 2. С. 8–11.
8. Корицька А. Менталітет як науковий феномен (історичний аспект) // *Interdisciplinary research: scientific horizons and perspectives : III International Scientific and Theoretical Conference (Vilnius, Lithuania, May 6, 2022)*. URL: <https://previous.scientia.report/index.php/archive/article/view/192> (дата звернення: 28.08.2022).
9. Луценко М. В. Українська політична нація в контексті державотворення // *Українське державотворення: історичний аспект : матеріали Всеукр. наук. конф. (м. Харків, 28 трав. 2021 р.) / МОН України, Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2021. С. 156–161.*
10. Магда Є. В. Гібридна війна: вижити і перемогти. Харків : Віват, 2015. 304 с.
11. Поліщук І. Історична політична ментальність українства: проекція у сучасність. *Studia politica Ucraino-Polona*. 2013. Вип. 3. С. 333–338.
12. Смолянук В. Ф. Системні засади національної безпеки України. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. 2018. Т. 2, № 37. С. 107–126. DOI: <https://doi.org/10.21564/2075-7190.37.133543>.
13. Сохатський О. Регіональні та локальні «гібридні» військові конфлікти як інструменти досягнення політичних та економічних цілей у сучасному глобальному просторі // *Wojna – konflikt – spór. Obszary rywalizacji w przestrzeni międzynarodowej. Tom 1 / red.: R. Kordonski, A. Kordonska, Ł. Muszyński. Olsztyn ; Łwów, 2020. S. 156–159.*
14. Чалапко В. В. Гібридна війна як сучасна форма насильства. *Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія*. 2021. Т. 1, № 48. С. 133–145. DOI: <https://doi.org/10.21564/2075-7190.48.224421>.
15. Юрій М., Алексієвець Л. Менталітет і цивілізація у контексті історії. *Україна – Європа – Світ. Серія: Історія, міжнародні відносини*. 2019. Вип. 23. С. 36–48.
16. Davis J. R. Defeating Future Hybrid Threats. *Military Review*. 2013. September-October.
17. Posmitukh O., Pavlunko M., Kovalskyu V. Hybrid warfare is a modern strategy of confrontation. *Social Development and Security*. 2021. Vol. 11, No. 3. Рр. 202–208. DOI: <https://doi.org/10.33445/sds.2021.11.3.19>.

18. Rossiytsev V. US Army doctrine foundations review and development of recommendations on initiation of US Army doctrinal studies for beginners in the context of Ukrainian Armed Forces transition towards NATO standards. *Social Development and Security*. 2020. Vol. 10, No. 5. Pp. 68–89. DOI: <https://doi.org/10.33445/sds.2020.10.5.7>.

Надійшла до редакції: 30.08.2022

Прийнята до опублікування: 10.09.2022

REFERENCES

1. Bondarenko, O. V. (2007). Factors of formation of the Ukrainian national mentality: socio-philosophical context. *New Paradigm*, 63, 91-102.
2. Chalapko, V. V. (2021). Hybrid war as a modern form of violence. *Bulletin of Yaroslav Mudryi National Law University. Series: Philosophy, philosophy of law, political science, sociology*, 1(48), 133-145. <https://doi.org/10.21564/2075-7190.48.224421>.
3. Davis, J. R. (2013). Defeating Future Hybrid Threats. *Military Review*. September-October.
4. Diachenko, D. V., Varakuta, V. P., & Khlimentsov, T. V. (2018, April 26-27). *Methods of countering the aggressor country in a hybrid war* [Conference presentation abstract]. All-Ukrainian scientific and practical conference “Theory and practice of creation, development and application of high-tech systems for special purposes, taking into account the experience of anti-terrorist operations”, Zhytomyr, Ukraine.
5. Diadin, A. S. (2022, May 29-31). *Conditions for strengthening social mentality* [Conference presentation abstract]. IX International Scientific and Practical Conference “Modern science: Innovations and prospects”, Stockholm, Sweden.
6. Doroshkevych, A. S. (2015). Hybrid wars in information society. *The Bulletin of Yaroslav Mudryi National Law University. Series: Philosophy, philosophy of law, political science, sociology*, 2(25), 21-28.
7. Horbulin, V. (2015, January 23). “Hybrid war” as a key tool of the Russian geostrategy of revenge. ZN,UA. <https://zn.ua/ukr/internal/gibridna-viyna-yak-klyuchoviy-instrument-rosiyskoyi-geostrategiyi-revanshu-.html>.
8. Kobko-Odarii, V. S. (2019). Regional peculiarities of the mentality of the Ukrainian ethnic group. *Actual Problems of Native Jurisprudence*, 2, 8-11.
9. Korytska, A. (2022, May 6). *Mentality as a scientific phenomenon (historical aspect)* [Conference presentation abstract]. III International Scientific and Theoretical Conference “Interdisciplinary research: scientific horizons and perspectives”, Vilnius, Lithuania. <https://previous.scientia.report/index.php/archive/article/view/192>.
10. Lutsenko, M. V. (2021, May 28). *Ukrainian political nation in the context of state formation* [Conference presentation abstract]. All-Ukrainian scientific conference “Ukrainian state formation: historical aspect”, Kharkiv, Ukraine.
11. Mahda, Ye. V. (2015). *Hybrid warfare: survive and win*. Vivat.
12. Polishchuk, I. (2013). Historical political mentality of Ukrainians: projection into modernity. *Studia politologica Ucraino-Polona*, 3, 333-338.
13. Posmitukh, O., Pavlunko, M., & Kovalskyy, V. (2021). Hybrid warfare is a modern strategy of confrontation. *Social Development and Security*, 11(3), 202-208. <https://doi.org/10.33445/sds.2021.11.3.19>.
14. Rossiytsev, V. (2020). US Army doctrine foundations review and development of recommendations on initiation of US Army doctrinal studies for beginners in the context of Ukrainian Armed Forces transition towards NATO standards. *Social Development and Security*, 10(5), 68-89. <https://doi.org/10.33445/sds.2020.10.5.7>.
15. Smolianiuk, V. F. (2018). Systemic principles of national security of Ukraine. *Bulletin of Yaroslav Mudryi National Law University. Series: Philosophy, philosophy of law, political science, sociology*, 2(37), 107-126. <https://doi.org/10.21564/2075-7190.37.133543>.
16. Sokhatskyi, O. (2020). Regional and local “hybrid” military conflicts as tools for achieving political and economic goals in the modern global space. In R. Kordonski, A. Kordonska, & L. Muszyński (eds), *War – conflict – dispute. Areas of competition in the international space. Volume 1* (pp. 156-159). Olsztyn; Lviv.
17. Vasyliiev, I. B. (2014). *Theoretical and methodical foundations of training teachers of professional training*. Striped typography.
18. Yurii, M., & Alexiyevets, L. (2019). Mentality and civilization in the context of history. *Ukraine – Europe – World*, 23, 36-48.

Received the editorial office: 30 August 2022

Accepted for publication: 10 September 2022

СЕРГЕЙ АЛЕКСАНДРОВИЧ ТКАЧЕНКО,

*кандидат экономических наук, доцент,
Харьковский национальный университет внутренних дел,
кафедра социальных и экономических дисциплин;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5816-4185>,
e-mail: sergey_tkachenko@ukr.net;*

АНДРЕЙ СЕРГЕЕВИЧ ДЯДИН,

*кандидат экономических наук, доцент,
Харьковский национальный университет внутренних дел,
кафедра социальных и экономических дисциплин;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2277-2795>,
e-mail: dyadin@meta.ua*

**ОБЩЕСТВЕННАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ В УСЛОВИЯХ ВОЕННОГО ПОЛОЖЕНИЯ
И МЕНТАЛЬНОЙ ВОЙНЫ**

Исследовано явление ментальной войны во время военного положения и способы влияния и противодействия информационным атакам на менталитет нации. Установлено, что ментальная война является элементом гибридной войны и её информационной составляющей. Изучены мнения учёных касательно содержания и сущности понятий «менталитет», «ментальность общества», «менталитет нации» и риски разрушительного влияния на них в интересах причинения вреда общественной безопасности. Проанализировано содержание основных нормативно-правовых актов, которые нуждаются в изменениях и уточнениях в связи с ведением ментальной войны. Сделан вывод, что противодействие внешним атакам на менталитет нации должно иметь системно-комплексный характер, который предусматривает, в том числе, организацию в учебных заведениях МВД Украины подготовки кадров такого профиля.

Ключевые слова: *военное положение, гибридная война, ментальная война, менталитет, общественная безопасность, законы поведения, система взглядов, моральные принципы.*

SERHII OLEKSANDROVYCH TKACHENKO,

*Candidate of Economics, Associate Professor,
Kharkiv National University of Internal Affairs,
Department of Social and Economic Science;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5816-4185>,
e-mail: sergey_tkachenko@ukr.net;*

ANDRII SERHIIOVYCH DIADIN,

*Candidate of Economics, Associate Professor,
Kharkiv National University of Internal Affairs,
Department of Social and Economic Science;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2277-2795>,
e-mail: dyadin@meta.ua*

**PUBLIC SAFETY IN THE CONDITIONS OF MARTIAL LAW AND MENTAL
WARFARE**

The main purpose of the study is to develop proposals and concrete measures to strengthen public security in the conditions of martial law and mental war unleashed against Ukraine. The phenomenon of mental war during martial law and methods of influencing and countering informational attacks on the nation's mentality have been studied. It has been established that mental warfare is an element of hybrid warfare and its informational component. Information war is a mental war, because it takes place, first of all, for people's minds, and secondly, for their behavior.

Emphasis is placed on the obligation to seize the initiative and force the opponent to defend, otherwise they will spend all their time attacking us. The information array on the content and essence of the concepts "mentality", "society's mentality", "nation's mentality" and the risks of destructive influence on them in the interest of countering damage to public security have been studied. The mental war for people's minds means that we must make people immune to the enemy's "new weapons", make the enemy's rules ineffective and carefully leave their field, and in the long run, drag it into ours. For this, we need to create a stable and clear ideology that will provide answers to certain questions and show the path we should follow, the goal we should strive for.

The content of the main normative legal acts, which require changes and clarifications in connection with the conduct of mental warfare, has been analyzed. It has been concluded that countering external attacks on the mentality of the nation should have a system-complex nature, which includes, in particular, the organization of training of personnel of this profile in educational institutions of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine.

Emphasis is placed on the need for a creative approach, which is always unpredictable for the enemy. It is necessary to attract to work in the information space specialists who are able to think outside the box and see the world from a different angle, to get out of the format of leaflets, wall newspapers and linear thinking, when information technologies have immersed the entire active population in the virtual world of percent for 80 % of their free time.

Key words: *martial law, hybrid war, mental war, mentality, public safety, laws of behavior, system of views, moral principles.*

Цитування (ДСТУ 8302:2015): Ткаченко С. О., Дядін А. С. Суспільна безпека в умовах воєнного стану та ментальної війни. *Право і безпека*. 2022. № 3 (86). С. 128–139. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2022.3.11>.

Citation (APA): Tkachenko, S. O., & Diadin, A. S. (2022). Public safety in the conditions of martial law and mental warfare. *Law and Safety*, 3(86), 128–139. <https://doi.org/10.32631/pb.2022.3.11>.